

Xuất bản - một hoạt động truyền thông đại chúng cơ bản của xã hội

● PGS, TS. TRẦN VĂN HẢI
 Học viện Báo chí và Tuyên truyền

Theo ngôn ngữ châu Âu, xuất bản theo tiếng Anh là *Publish*, theo tiếng Pháp là *Publier*, đều bắt nguồn từ tiếng Latinh là *Publicare* có nghĩa là công bố cho mọi người biết.

Trong lịch sử văn minh nhân loại, sách, hoạt động xuất bản sách ra đời do nhu cầu lưu giữ và truyền bá thông tin. Thông tin được lưu lại và truyền đi dưới hình thức văn tự qua hoạt động xuất bản. Do đó, truyền thông là chức năng cơ bản đầu tiên của hoạt động xuất bản.

Lịch sử chứng kiến sự xuất hiện rất sớm của các văn tự cổ được viết trên đá, trên vỏ cây Papirus, trên các tấm đất sét nung. Thế kỷ thứ I trước công nguyên, hoạt động xuất bản ra đời đã trở thành phương tiện truyền thông đại chúng qua phương tiện sớm nhất trong lịch sử nhân loại.

So với các phương tiện thông tin đại chúng ra đời sau này - báo chí, radio, truyền

hình, ..., sách xuất bản thực hiện chức năng thông tin một cách đa dạng, đa cấp độ, lượng thông tin lớn, khả năng lưu giữ thông tin lâu bền. Xét về loại hình thông tin, sách xuất bản không chỉ thực hiện thông tin khoa học mà còn cả các thông tin về nghệ thuật, thời sự chính trị. Về cấp độ, xuất bản vừa thực hiện những thông tin đơn giản, phổ cập cho đại chúng, vì có những thông tin chuyên sâu cho những đối tượng cụ thể, xác định.

Thông tin, về bản chất, là đem đến cho đối tượng tiếp nhận những nội dung mới. Dung lượng thông tin là một tiêu chí cơ bản về chất lượng truyền thông. Dung lượng thông tin được đánh giá ở lượng tri thức mới mà văn bản mang tới cho một đối tượng cụ thể. Vì vậy, thực hiện chức năng thông tin, xuất bản phải hướng đến một đối tượng xác định, nắm vững đặc điểm, nhu cầu và trình độ của đối tượng để lựa chọn nội dung tác phẩm,

kết cấu, hình thức thể hiện xuất bản phẩm sao cho phù hợp nhất với sự tiếp nhận của đối tượng ấy. Đồng thời, xuất bản còn phải tìm mọi con đường để phát hành xuất bản phẩm đến các đối tượng, nghiên cứu các nhu cầu mới phát sinh để phục vụ tốt hơn cho bạn đọc và không ngừng mở rộng đối tượng bạn đọc. Như vậy, yêu cầu về lượng thông tin, chất lượng thông tin trong truyền thông chi phối tất cả các khâu của hoạt động xuất bản, từ tìm chọn đề tài, lựa chọn, gia công bản thảo đến trình bày minh họa, tuyên truyền giới thiệu và phát hành xuất bản phẩm.

Văn bản tác phẩm được tác giả sáng tác, trong lý thuyết truyền thông đại chúng, mới chỉ có thể được xem như một vật mang tin tiềm năng. Bởi lẽ, dù khi sáng tác, tác giả đã có dự tính đưa tới công chúng nào? ai là người “tri âm, tri kỷ” của mình, nhưng trước khi “gặp gỡ” với công chúng, vẫn chưa thể biết rõ nó có được sự

dụng hay không? Những thông tin tiềm năng của tác phẩm ấy sẽ trở thành hiện thực chỉ khi nó được lựa chọn và mang đến cho độc giả, được tiếp nhận bởi độc giả. Điều đó cũng có nghĩa là thông tin trong một văn bản chỉ là cái được quần chúng quan tâm và tiếp thu nhờ quá trình lựa chọn, gia công, nhân bản và đưa đến công chúng của hoạt động xuất bản. Lúc ấy lượng tin của văn bản mới là thông tin hiện thực được luân chuyển, được truyền thông có kết quả. Thông tin hiện thực đối với bạn đọc còn có nghĩa là: phần thông tin của văn bản mà bạn đọc “nắm bắt” được, đã được thừa nhận. Cũng có nghĩa là các thông tin tiềm năng đã được chỉnh lý và đã có tác động làm chuyển biến những quan niệm, cách đánh giá và hành vi cụ thể của công chúng.

Xuất bản thực hiện chức năng thông tin qua nhiều kênh khác nhau, tác động đến những khu vực khác nhau trong đời sống tinh thần của con người, tạo nên sức mạnh tổng hợp có giá trị tác động mạnh mẽ và lâu bền. xuất bản phẩm thực hiện thông tin trước hết và chủ yếu qua kênh chữ. Nó cho phép chuyển tải những nội dung thông tin đa dạng, sâu sắc. Thế mạnh của kênh chữ là cho phép chuyển tải lượng thông tin vô cùng lớn, những thông tin khoa học phức tạp, lưu giữ thông tin lâu tiện cho

việc tiếp thu, tích lũy của độc giả. Tuy nhiên, xuất bản phẩm cũng thực hiện thông tin qua các kênh khác như: kênh hình, kênh âm thanh, qua khứu giác... để nhằm giúp độc giả tiếp nhận thông tin dễ dàng và hiệu quả thông tin hiện thực lớn hơn. Với công nghệ thông tin hiện đại, xuất bản điện tử đang có thể thực hiện thông tin trực tiếp đồng thời trên nhiều kênh: chữ, hình, âm thanh, hình ảnh động... để tác động đồng thời tới cả lý trí, tình cảm bạn đọc vừa giúp họ nâng cao tri thức, thay đổi tình cảm, hành vi theo định hướng của hoạt động thông tin.

Thực hiện chức năng thông tin đại chúng, xuất bản phẩm và công tác xuất bản trở thành phương tiện nhận thức cơ bản của con người. Sách và xuất bản trở thành “người khai sáng”, người giữ gìn và truyền bá “ngọn đuốc trí tuệ” của nhân loại. Thông qua xuất bản phẩm, con người nhận thức được mọi hiện tượng tự nhiên, xã hội đã, đang và sẽ diễn ra quanh mình. Sách không những chỉ cung cấp cho con người bức tranh toàn cảnh về thế giới mà còn giúp họ nhận thức được những mặt bản chất, những quy luật vận động và phát triển của tự nhiên, xã hội và tư duy. Trên cơ sở nhận thức đúng đắn những quy luật đó, con người sẽ có thái độ và hoạt động đúng đắn theo quy luật

nhằm thích nghi và cải tạo thế giới.

Ngày nay, nhân loại đang bước sang nền kinh tế tri thức. Trong nền kinh tế đó, tri thức đang trở thành nguồn lực to lớn nhất, chủ yếu nhất cho sự phát triển nhanh chóng, bền vững của mỗi quốc gia, dân tộc. Cung cấp, truyền bá các thông tin tri thức trong xã hội hiện đại không chỉ có xuất bản mà đã có thêm nhiều phương tiện thông tin đại chúng hiện đại khác. Tuy nhiên, xuất bản vẫn là công cụ vô cùng quan trọng, bởi xuất bản phẩm với các văn bản vẫn là kênh tiếp nhận tri thức tiện lợi nhất, có hiệu quả nhất đối với con người hiện nay. Ngày nay, sách vẫn là một phương tiện trao đổi kiến thức cơ bản. Ngành xuất bản đóng vai trò trung tâm trong đời sống văn hóa, giáo dục, trí tuệ mỗi quốc gia. Việc phát triển và truyền bá các sản phẩm trí tuệ là một vấn đề quan trọng hàng đầu đối với bất kỳ một quốc gia nào. Trong lúc các công nghệ mới sẽ có vai trò quan trọng hơn trong việc phổ biến tri thức ngày càng phức tạp, thì sách và xuất bản truyền thống vẫn không có nguy cơ biến mất. Trái lại, chúng vẫn tiếp tục cung cấp thông tin tri thức và thay vì bị thay thế bởi công nghệ thông tin, ngành xuất bản đang sử dụng nó như một kênh phân phối các thông tin viết đầy lợi thế □